

Finlandssvenskarna och deras institutioner

Slutrapport

Projektets bakgrund och forskargruppen

Initiativet till detta forskningsprojekt togs ursprungligen av de medlemmar inom Svenska litteratursällskapetets styrelse som då representerade samhällsvetenskaperna, Krister Ståhlberg och Karmela Liebkind. Även andra medlemmar av SLS nämnd för samhällsforskning (Erik Al-lardt, Siv Sandberg, Tom Sandlund, Susan Sundback och Catharina Lojander-Visapää) var med om att planera projektet. Sedermera avgick Krister Ståhlberg både från SLS styrelse och från Nämnden för samhällsforskning för att åta sig uppdraget som direktör för Svenska Kulturfonden.

I forskningsprojektet har forskare från två universitet (Åbo Akademi och Helsingfors universitet) och tre orter (Åbo, Vasa och Helsingfors) samarbetat under perioden 2002–2005. Projektgruppen vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet har bestått av Tom Sandlund, Catharina Lojander-Visapää och Maria Kreander samt vid socialpsykologiska institutionen vid Helsingfors universitet av Karmela Liebkind, Mia Teräsaho och Anna Henning. Den sistnämnda gruppen har också samarbetat med andra forskare på socialpsykologiska institutionen vid HU, särskilt Inga Jasinskaja-Lahti, samt anlitat kortvariga forskarsister (Cecilia Leinonen, Erling Solheim) för olika delar av projektarbetet. Projektgruppen i Åbo har bestått av Siv Sandberg och Marcus Björk samt projektgruppen i Vasa av Göran Djupsund, Kim Strandberg, Ralf Lillbacka och Kjell Herberts.

Projektets övergripande tema

Finlandssvenskarnas vidgade beröringsyta med det finska har redan i flera decennier gett upphov till livliga debatter både på finskt och svenskt håll om finlandssvenskarnas demografiska och institutionella framtid. Frågan är om det i framtiden är viktigt för de finlandssvenska institutionerna att värna om en rent svenskspråkig verksamhetsprofil eller om en större tvåspråkighet borde uppmuntras i stället. Diverse hotbilder har varvats med uppmuntrande inslag.

Trots att landets tvåspråkighet förblivit väl förankrad i lagstiftning har finlandssvenskarnas ställning som en av två statsbärande grupper i Finland försämrats under de senaste decennierna. Dels beror detta på ett minskande befolkningsunderlag, dels på ökad social och språklig heterogenitet bland finlandssvenskarna, på emigration och på invandring av nya grupper. Samtidigt har det rått språkfred i landet: finlandssvenskarnas situation har snarare präglats av ett ointresse för finlandssvenskarnas framtid bland majoritetsbefolkningen i stort än av ett aktivt motstånd mot finlandssvenskarnas rättigheter. Olika faktorer pekar dock på vikten för minoriteter att upprätthålla egna institutioner som kan stödja olika verksamhetsformer: till dessa faktorer hör bland annat en allmän nedmontering av den offentliga sektorns åtaganden inom flera samhällssektorer och svårigheterna att möta minoriteters allt mer fragmenterade behov. För finlandssvenskarna har de egna institutionerna och organisationerna alltid varit av

stor betydelse. Frågan är om inte deras betydelse i dag är ännu större än den tidigare varit.

En central fråga gäller hotet om ett vikande stöd från finlandssvenskarna. Den svenskspråkiga befolkningsgruppen minskar småningom och den befolkningsmässiga kärnan, dvs. de som har enspråkig svensk bakgrund, minskar på grund av språkbyten. Statistiskt sett kommer antalet personer som registrerats med svenska som modersmål dock inte att minska nämnvärt under de närmaste decennierna.

Tvåspråkigheten bland finlandssvenskarna är en resurs som ökar deras individuella valmöjligheter och samtidigt stärker inslaget av multipla identiteter. Som följd av detta kan finlandssvenskarna dock komma att ställa högre krav för sitt engagemang inom organisationer, och instrumentella motiv som baserar sig på nyttokalkylering kan avgöra engagemanget i högre grad än tidigare. För organisationerna gäller det då att mobilisera och stärka den finlandssvenska bundenheten hos alla potentiella medlemmar. Man kan sålunda tala om en spänning mellan möjligheter och verklighet, mellan organisationernas utbud och individernas upplevda behov och intressen. Enskilda svensk- och tvåspråkiga personer kan i allt högre grad komma att ställa individuella fördelar som villkor för sitt engagemang i finlandssvenska organisationer, medan en uppfattning om kollektiv nytta hittills har styrt organisationernas handlingslinje och individernas anknytning till dem.

Syftet med detta forskningsprojekt var att undersöka hur de finlandssvenska institutionerna och olika grupper bland finlandssvenskarna ser på de finlandssvenska institutionernas situation, mål och medel just nu och i framtiden. Vilka är de finlandssvenska institutionernas strategier i den brytningsperiod de befinner sig i, och hur stark eller svag är bundenheten eller anknytningen hos finlandssvenskarna till dessa institutioner? Vilka behov, prioriteringar och identifikationer främjar eller försvagar denna anknytning?

Avsikten var ändå inte att ingående granska hela det finlandssvenska förenings- och organisationsfältet. Ett urval skedde både när det gäller institutioner och infallsvinklar. Urvalet av institutionerna gjordes så att det så väl som möjligt kunde svara på våra forskningsfrågor. De organisationer som granskades närmare var fackcentralen FFC:s svenska sekretariat, Finlands svenska sång- och musikförbund (FSSMF), Finlands svenska ungdomsförbund (FSU), Folkhälsan, Folktinget, Marthaförbundet, Svenska Finlands Idrottsförbund (SFI), Svenska Folkskolans Vänner (SFV), Svenska lantbruksproducenternas centralförbund (SLC), Svenska folkpartiet (SFP), Svenska kvinnoförbundet, Svensk ungdom (SU) och Svenska kulturfonden.

Översikt över projekthelheten

Projekthelheten omfattade tre empiriska delprojekt som finansierades av Svenska litteratursällskapet i Finland: en historisk översikt, en organisationsstudie och en medborgarenkät. Ett fjärde, separat projekt, "Profilering av och rekrytering till tredje stadiets utbildning på svenska" har också finansierats av Svenska litteratursällskapet i Finland och varit nära anknutet till projekthelheten. Verksamheten inom organisationsstudien samkördes med ett separat forskningsprojekt finansierat av Svenska kulturfonden som koncentrerar sig på fallstudier av specifika

institutioner. Inom ramen för den historiska översikten har Maria Kreander gjort en historisk översikt av svensk- och tvåspråkiga föreningar i Finland. Delstudien kartlade hur det finlandssvenska och tvåspråkiga föreningsnätverket utvecklats under perioden 1966–2000 och resultaten återspeglar den språkliga och regionala utvecklingen inom föreningsnätverket.

Inom ramen för organisationsstudien genomfördes flera olika datainsamlingar: en intervjuundersökning med företrädare för de utvalda organisationerna, en enkät till organisationsaktiva i de utvalda organisationerna samt en kartläggning av organisationseliten, dvs. den högsta ledningen i de utvalda organisationerna. Ralf Lillbacka och Marcus Björk kartlade medlemmarnas attityder till de utvalda organisationerna och de kriterier som gör medlemmarna nöjda eller missnöjda. Göran Djupsund och Kim Strandberg undersökte i vilka avseenden och hur väl respektive institutions styrande skikt är demografiskt och åsiktsmässigt förankrat hos finlandssvenskheten och vilka de centrala förutsättningarna är för de svenska institutionernas verksamhet och fortlevnad. Siv Sandberg granskade hur de organisationsaktiva i nio finlandssvenska organisationer ser på organisationsverksamheten lokalt och på relationerna mellan de lokala organisationerna och den centrala finlandssvenska organisationsnivån.

Inom ramen för medborgarstudien har Karmela Liebkina, Mia Teräsaho och Inga Jasinskaja-Lahti granskat den effekt som finlandssvenskarnas subjektiva föreställningar om sin egen språkgrupps vitalitet har dels på identifikationen med finlandssvenskarna och dels på attityderna till finskspråkiga. Därtill har de redogjort för hur väl finlandssvenskarna känner till och själv är aktiva i finlandssvenska organisationer samt vilka det är som intensifierar kampen för finlandssvenskarnas överlevnad genom att personligen engagera sig inom det finlandssvenska organisationslivet. Anna Henning har inom projektet arbetat på sin kommande doktorsavhandling om finlandssvenskarnas identifikationsmönster, attityder och språkbeteende. Catharina Lojander-Visapää har inom ramen för sitt separata projekt granskat i vilken utsträckning tvåspråkiga individer söker sig till svensk- och tvåspråkig utbildning på det tredje stadiet och vilken betydelse det svenska språket har för dem.

Samarbetsformer och rapportering

Under 2003 och 2004 hölls regelbundna projektmöten i Helsingfors och Åbo som involverade forskare från fler än ett av delprojekten. Under 2005 koncentrerade sig samarbetet mellan forskargrupperna i Åbo, Vasa och Helsingfors på en gemensam volym, "Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer", som utges av SLS i början av år 2006. Volymen redigerades av Karmela Liebkina och Tom Sandlund. Delprojekten har dessutom arbetat på sina egna publikationer och i projektet som helhet är en doktorsavhandling, en licentiatavhandling och en pro gradu-avhandling under arbete. Den gemensamma volymen sammanfattar resultaten av hela projektet och dess innehåll är följande:

KAPITEL 1: Karmela Liebkina & Tom Sandlund: Inledning

KAPITEL 2: Maria Kreander & Tom Sandlund: Historisk och teoretisk inramning

KAPITEL 3: Maria Kreander: De svenska och tvåspråkiga föreningarna

KAPITEL 4: Karmela Liebkind, Mia Teräsaho & Inga Jasinskaja-Lahti: Upplevelser av hot mot den finlandssvenska identiteten – orsak till identitetsförstärkande strategier?

KAPITEL 5: Karmela Liebkind, Mia Teräsaho & Inga Jasinskaja-Lahti: Språk, identitet och föreningsverksamhet bland finlandssvenskarna

KAPITEL 6: Ralf Lillbacka & Magnus Björk: Organisationernas fotfolk – nöjda eller missnöjda medlemmar?

KAPITEL 7: Göran Djupsund & Kim Strandberg: Den finlandssvenska nomenklaturen? – En studie av finlandssvensk organisationselit

KAPITEL 8: Siv Sandberg: Sammanhållning eller sönderfall? Relationen mellan lokal och central nivå i nio finlandssvenska organisationer

KAPITEL 9: Kjell Herberts: Enspråkighet eller tvåspråkighet? Om finlandssvenska framtidsstrategier

KAPITEL 10: Catharina Lojander-Visapää: Studenternas val av svenska eller tvåspråkiga utbildningar på tredje stadiet

KAPITEL 11: Karmela Liebkind & Tom Sandlund: Sammanfattning och diskussion.

Volymens fokus ligger dels på enskilda institutioners problem och på hur olika delar av den finlandssvenska befolkningen upplever dessa institutioner, dels på finlandssvenskarnas allmänna situation och den svenska befolkningsgruppens framtid under en tid präglad av nya utmaningar. Resultaten tyder på att behovet av gemenskap och social identitet tycks bestå trots – eller kanske till och med just på grund av – ökad internationalisering, heterogenisering och individualisering, men de regionala olikheterna och därmed även de regionala motsättningarna utgör ett problem för organisationerna. Det framgår också att det inte ”räcker med svenskan” för att attrahera dagens och framtidens finlandssvenska ungdomar till de finlandssvenska organisationerna: språket är viktigt men allt mer ett mervärde vid sidan om andra, ofta viktigare motiv för föreningsengagemang. Sammantaget har detta projekt försökt belysa forskningsämnet ur olika synvinklar, men kan inte komma med preciserade åtgärdsförslag. De bör utarbetas av de organisationsaktiva själva på basis av forskningsresultaten.

18.1.2006, Karmela Liebkind

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND